

a szükséges jegyzetekkel ellátta s függelékül Sprangernek német és magyar bibliográfiájával is kiegészítette.

Croner Elza munkája Kemény Ferenc fordításában érdemes gyarapodása tudományos irodalmunknak. *Gyulai Agost.*

Rakitovszky István: Közgazdasági pedagógiai és nemzetnevelési alapelvek.

Különlenyomat a Kereskedelmi Szakoktatás 1933/35-i évfolyamából. Budapest, 1936. 81 lap.

Ez a tanulmány „azt a kérdést akarja megvilágítani, hogy lehet-e a gazdasági vonatkozású életjelenségeket szabadjára engedni, és ha nem lehet, hogy akkor mi, milyen mértékben s milyen elvek alapján irányítsa az életnek ezt a legmozgalmasabb megnyilvánulását, és hogy mi szerepe lehet a nevelésnek ezen a téren“ (3. l.). A kérdésnek ilyen megfogalmazásából világos, hogy a liberalizmus pedagógiai felszámolásáról van szó, s egyúttal arról, hogy a pedagógia részt kér magának a jövő alakításából, amely — mint szerzőnk megjegyzi — a közösség eszményeinek megvalósítása felé halad (4. l.). Szerzőnk az irányított gazdaság, a korporatív rendszer híve; világnézetének pedig a keresztényszocializmus s ezzel összefüggésben az újfajta rendi állam gondolata, továbbá kisebb részben — inkább csak hivatkozás szerint — Kant és Schopenhauer a tényezői, a pedagógusok közül erősebb befolyást gyakorolt rá Herbart és Kerschensztöiner, a neveléstudományi írók közül Payot és Weszely Ödön. Polemizál Marxszal, de hatása alól nem tudja magát kivonni. Erre mutatnak az ilyen gondolatok: „Minden gazdasági folyamat magával hozza az értékelés átalakulását is..., vagyis a gazdasági fejlődési folyamattal nemcsak külső körülményeink változnak meg, hanem a világhoz való viszonyunk és világfelfogásunk is“ (6. l.). Keresztényesség és Marx. Kant és Marx heterogén világnézeti tényezők, s egyévolvasztásuk a szerzőnek sem sikerült; világnézetének még tisztulnia, kristályosodnia kell.

Szerzőnket nagy pedagógiai optimizmus lelkesíti a jövőt illetően s abban a gondolatban, hogy napjaink meghozzák a „közgazdasági pedagógiá“-t. A jelent tekintve pesszimista, mert „közoktatásunkban ma sem jut a közgazdasági tudománynak az öt megillető hely, s így a népek nagy zöme még ma is szinte teljesen tájékozatlan a közgazdaság legegyszerűbb jelenségeit illetően is“ (7. l.), s hogy „ez a tájékozatlanság mennyi bajnak lett már eddig is okozója, azt nemcsak az egész világra kiterjedő ipari, kereskedelmi és agrár-válság mutatja, hanem a bajok elhárítására irányuló törekvések különbözősége is“ (8. l.). Hogy a gazdasági válságnak felidézze s az elhárítás megnehezítője „a népek tájékozatlansága“ vagy általában a tájékozatlanság és tudatlanság volna, azt a közgazdaságtan nem ismeri el; szerzőnket e ponton pedagógus heve túlzásba, tévedésbe vitte. Nagy kívánsága szerzőnknek az is, hogy „a nevelés eszméi az iskolán kívül is irányítsák az életet minden megnyilvánulásában“ (9. l.). Hogyan irányíthatnák a nevelés eszméi a közgazdaságot, a politikát, a vallást, a művészetet, a jogot, a háborút, s mik azok a nevelési eszmék, amelyekre szerzőnk gondol? Ezt annál kevésbé tudjuk, mert az Előszóban

azt hallottuk, hogy „elke mélyén mind az egyes ember, mind a közösség a józan ész rendfoglalmai szerint igyekszik életét berendezni“ (4. l.). Lehet, hogy „a nevelési eszmék“ és „a józan ész rendfoglalmai“ közt kapcsolat áll fenn, talán azonosak is egymással; mindenesetre jó volna az ilyen fogalmakat szabatosan kifejezni, mert így homály és zavar kíséri őket. Kommentár nélkül jegyezzük ide a szerző következő gondolatát: „a nevelés... a létezés alapfeltételeit, a gazdasági területet ősidőktől fogva elhanyagolta, magára hagyta és ma is magára hagyja. A pedagógia feladatának ebből a végzetes megszükkítéséből logikusan következik, hogy a pedagógia akarva, nem akarva az élet irányításáról lemondott, és hogy a pedagógia és a hatalom az újabbkori történelem folyamán nem igen jártak együtt...“ (10. l.)

Az orvoslás módja: a köznevelésnek legyen lényeges alkotórésze a közgazdasági ismeretek nyújtása, azaz egyrészt a gazdasági törvényszerűségek ismertetése, másfelől pedig a közgazdasági politika (22. l.). A régi, primitív termelési viszonyok mellett a közgazdaság ismerete nem volt nagyfontosságú, de a mai nagytőkés termelés bonyolult viszonyai és bajai mellett a nevelési eszmények nyomorgó milliók számára válnak értéktelenné, a régi egyszerűbb és boldogabb világ eltűnt, s ma az örök értékek személtartásával korszerű életideálokat kell megalkotnunk és megvalósítanunk (25. l.). A liberális gazdasági rendszer az embereknek nagy tömegeit kenyér nélkül hagyja és sorsukra bizza, ez a tarthatatlan állapot pedig ráeszméltet arra, hogy „munkáltatóknak és munkásoknak közös érdekeik vannak, amelyeknek megoldása csak a közösségbe tömörüléssel érhető el“ (43. l.), s ezzel kapcsolatban kiemeli a Quadragesimo Anno lényegesebb részeit.

A liberális individualizmus és a szocialista kollektivizmus szélsőségeit elvetve, a korszerű ideál „a dolgos, kötelességet minden körülmények közt teljesítő ember, aki a közösségben, a közösségért él, és aki a közösségért áldozatot is tud hozni“ (50. l.), a közgazdaság irányításának elve pedig az, hogy az irányításnak elő kell segítenie a válságtól mentes, folytonos gazdálkodást, s az egész nemzet érdekeit kell figyelembe vennie. Ezt a nagyarányú és nehéz feladatot a nevelésnek is munkálnia kell, így lesz a pedagógia közgazdasági és egyúttal nemzetnevelő hatalmas tényező. Alapelvei: igazság, igazságosság, közjó és legfőbb jó.

Miután már az első fejezet ismertetésével kapcsolatban néhány, az egész műre vonatkozó megjegyzést is tettünk, s nézetünk szerint helytelen tételeket kiemeltünk, nem bocsátkozunk a mű egészének részletes boncolásába. Lényeges tartalma jó, részletei ellen sok kifogás volna emelhető. Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy előadásmódja sok helyen nehézkes, pongyola.

Trócsányi Dezső.

Obermüller Ferenc: *A milió-iskola.* Gondolatok a tanítás intenzitása fokozásának kérdéséhez. Esztergom, 1935. 59 lap.

Örömmel és élvezettel olvastam e kis könyvet nemcsak tartalmáért és stílusáért, hanem főként a szerző reális, életrevaló gondolatáért és tervezetéért,